

1.7. Πρόσφατες εξελίξεις και προοπτικές της παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας: Σημάδια ανάκαμψης εν μέσω μεγάλης αβεβαιότητας

Αριστοτέλης Κουτρούλης

Έπειτα από την καθίζηση της παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας κατά το Α' εξάμηνο του τρέχοντος έτους, η παγκόσμια οικονομία εμφανίζει σημάδια βελτίωσης. Προς αυτή την κατεύθυνση έχει συμβάλει τόσο η δυναμική παρέμβαση των εθνικών οικονομικών πολιτικών όσο και η σχετική χαλάρωση των διοικητικών μέτρων που είχαν ληφθεί από τον περασμένο Μάρτιο για την αντιμετώπιση του Covid-19. Παρ' όλα αυτά, η ανασφάλεια και η μεγάλη αβεβαιότητα που επικρατούν στις τάξεις των νοικοκυριών, των επιχειρήσεων και των επενδυτών εξακολουθούν να απειλούν τις αναπτυξιακές προοπτικές των περισσότερων εθνικών κρατών.

1.7.1. Γενική αξιολόγηση των εξελίξεων και των βραχυπρόθεσμων προοπτικών της παγκόσμιας οικονομίας

Οικονομική δραστηριότητα

Η πανδημία του Covid-19, σε συνδυασμό με τα διοικητικά μέτρα αντιμετώπισής της, έχουν οδηγήσει την παγκόσμια οικονομία στη βαθύτερη ύφεση της μεταπολεμικής περιόδου. Σύμφωνα με τους διεθνείς οργανισμούς το παγκόσμιο ΑΕΠ κατά το τρέχον έτος αναμένεται να συρρικνωθεί κατά 3,2 έως 5,2 ποσοστιαίες μονάδες (βλ. Πίνακα 1.7.1). Φυσικά, τα ποσοστά αυτά θα ήταν αρκετά χαμηλότερα χωρίς τις τονωτικές ενέσεις από την πλευρά της δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής και τα μέτρα στήριξης της απασχόλησης στις περισσότερες χώρες του κόσμου.

Με τη χαλάρωση των μέτρων που αφορούν την κυκλοφορία των φυσικών προσώπων και τη λειτουργία των επιχειρήσεων (π.χ. άνοιγμα των συνόρων, άρση των lockdowns, κλπ.) από τον περασμένο Ιούνιο, η παγκόσμια οικονομική δραστηριότητα εμφανίζει τάσεις βελτίωσης και σταδιακής επιστροφής στην ομαλότητα. Πρόκειται, ωστόσο, για μια επιστροφή με

πολλά εμπόδια. Οι εξάρσεις της νόσου υπό τη μορφή αυξημένων κρουσμάτων σε πυκνοκατοικημένα γεωγραφικά διαμερίσματα αρκετών χωρών συντηρούν την ανασφάλεια και την αβεβαιότητα νοικοκυριών και επιχειρήσεων. Η μεγάλη αβεβαιότητα, με τη σειρά της, λειτουργεί ως τροχοπέδη στην ανάκαμψη των καταναλωτικών δαπανών, με τη ζήτηση υπηρεσιών (π.χ. υπηρεσίες καταλύματος και εστίασης, μεταφορές φυσικών προσώπων, ψυχαγωγία, κλπ.) να δέχεται τις μεγαλύτερες πιέσεις. Ταυτόχρονα παρατηρείται μια αλματώδης αύξηση των αποταμιεύσεων των νοικοκυριών για σκοπούς προφύλαξης. Από την πλευρά των επιχειρήσεων, τα εξαιρετικά χαμηλά επιτόκια και η μεγάλη διαθεσιμότητα αποταμιευτικών κεφαλαίων δεν δείχνουν επαρκή, τουλάχιστον προς το παρόν, ώστε να αντιστρέψουν το αρνητικό κλίμα και να επαναφέρουν τις ιδιωτικές επενδύσεις σε ικανοποιητικά επίπεδα.

Πληθωρισμός και απασχόληση

Η κάθετη πτώση στις τιμές του πετρελαίου και άλλων βασικών εμπορευμάτων, σε συνδυασμό με την ασθενική ζήτηση για καταναλωτικά και κεφαλαιουχικά αγαθά, έχουν οδηγήσει τον πληθωρισμό σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα. Ειδικότερα, η μέση ετήσια τιμή του πληθωρισμού στις ανεπτυγμένες και αναπτυσσόμενες οικονομίες το 2020 αναμένεται να υποχωρήσει στο 0,3% και 4,4%, αντίστοιχα (IMF, 2020). Η εκτίμηση ότι ο πληθωρισμός θα συνεχίσει να κινείται σε ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδα επιτρέπει στη νομισματική πολιτική να παραμείνει εξαιρετικά χαλαρή στις περισσότερες οικονομίες του κόσμου.

Όσον αφορά την απασχόληση, οι αγορές εργασίας ανά τον κόσμο έχουν δεχθεί πολύ μεγάλες πιέσεις καθ' όλη τη διάρκεια της πανδημίας. Ιδιαίτερα ανησυχητική είναι η απότομη άνοδος της ανεργίας στις ΗΠΑ όπου, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, το ετήσιο ποσοστό ανεργίας κατά το τρέχον έτος θα σκαρφαλώσει από το 3,7% στο 10,4%, με τους χαμηλόμισθους και τους νέους να πλήττονται περισσότερο. Αντίθετα, και παρά τη σημαντική μείωση των συνολικών ωρών εργασίας, η αύξηση των ποσοστών ανεργίας στην Ευρωζώνη και την Ιαπωνία εμφανίζεται περιορισμένη λόγω των κρατικών παρεμβάσεων και λόγω της αύξησης της μερικής απασχόλησης. Αναφορικά με τις περισσότερες αναπτυσσόμενες χώρες, τα περιθώρια ανάλογων παρεμβάσεων για τη στήριξη των ανέργων και των οικονομικά ασθενέστερων νοικοκυριών είναι πολύ μι-

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.7.1 Πραγματικό Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν^{1,2}
(ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)

	2019*				2020**				2021**			
	ΔΝΤ	ΟΟΣΑ	ΗΕ	ΠΤ	ΔΝΤ	ΟΟΣΑ	ΗΕ	ΠΤ	ΔΝΤ	ΟΟΣΑ	ΗΕ	ΠΤ
Παγκόσμια οικονομία	2,9	2,6	2,6	2,4	-4,9	-4,5	-3,2	-5,2	5,4	5	4,2	4,2
Προηγμένες οικονομίες	1,7	:	1,9	1,6	-8	:	-5	-7	4,8	:	3,4	3,9
ΗΠΑ	2,3	2,2	2,3	2,3	-8	-3,8	-4,8	-6,1	4,5	4	3,9	4
Ευρωζώνη	1,3	1,3	1,5	1,2	-10,2	-7,9	-5,8	-9,1	6	5,1	2,9	4,5
Ιαπωνία	0,7	0,7	0,7	0,7	-5,8	-5,8	-4,2	-6,1	2,4	1,5	3,2	2,5
Ηνωμένο Βασίλειο	1,4	1,5	1,4	:	-10,2	-10,1	-5,4	:	6,3	1,4	3	:
Αναπτυσσόμενες οικονομίες	3,7	:	3,7	3,7	-3	:	-0,7	-2,4	5,9	:	5,3	4,7
Βραζιλία	1,1	1,1	1,1	1,1	-9,1	-6,5	-5,2	-8	3,6	3,6	2,9	2,2
Ρωσία	1,3	1,4	1,3	1,3	-6,6	-7,3	-4,3	-6	4,1	5	2,9	2,7
Ινδία	4,2	4,2	4,1	4,2	-4,5	-10,2	1,2	-3,2	6	10,7	5,5	3,1
Κίνα	6,1	6,1	6,1	6,1	1	1,8	1,7	1	8,2	8	7,6	6,9

Πηγές: IMF, *World Economic Outlook, Update*, June 2020· OECD, *OECD Interim Economic Assessment*, September 2020· United Nations, *World Economic Situation and Prospects as of mid-2020*· World Bank, *Global Economic Prospects*, June 2020.

* Εκτιμήσεις, ** Προβλέψεις.

Σημειώσεις: 1. Οι αποκλίσεις που υπάρχουν στις εκτιμήσεις των διεθνών οργανισμών οφείλονται, μεταξύ άλλων, στη χρησιμοποίηση διαφορετικών οικονομικών υποδειγμάτων, την υιοθέτηση εναλλακτικών υποθέσεων, καθώς και στη διαφορετική χρονική στιγμή που πραγματοποιούνται οι προβλέψεις από την κάθε ερευνητική ομάδα.
2. Στην κατηγορία των αναπτυσσόμενων οικονομιών περιλαμβάνονται και οι αναδυόμενες οικονομίες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.7.2 Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές στον όγκο του διεθνούς εμπορίου

Συνολικός όγκος διεθνούς εμπορίου (αγαθά & υπηρεσίες)	2019*	2020**	2021**
Παγκόσμια οικονομία	0,9	-11,9	8
Προηγμένες οικονομίες	1,5	-13,4	7,2
Αναπτυσσόμενες οικονομίες	0,1	-9,4	9,4

Πηγή: IMF, *World Economic Outlook, Update*, June 2020.

* Εκτιμήσεις, ** Προβλέψεις.

κρά. Ως εκ τούτου, η αύξηση της ανεργίας σε αυτές τις χώρες συνεπάγεται αυτόματα και την αύξηση του κινδύνου φτώχειας για τα πληττόμενα νοικοκυριά.

Διεθνές εμπόριο

Εξαιτίας της προκυκλικής συμπεριφοράς του, το διεθνές εμπόριο ήταν ανέκαθεν ένας από τους βασικότερους αποδέκτες και αναμεταδότες των οικονομικών υφέσεων. Υπό αυτή την έννοια, και δεδομένων των ιδιαιτεροτήτων της παρούσας οικονομικής ύφεσης, ο συνολικός όγκος διεθνούς εμπορίου (αγαθά και υπηρεσίες) το 2020 αναμένεται να συρρικνωθεί κατά 11,2 ποσοστιαίες μονάδες (βλ. Πίνακα 1.7.2). Η καθίζηση αυτή αντανακλά την αναιμική ζήτηση καταναλωτικών προϊόντων στις χώρες προορισμού των αγαθών, τους περιορισμούς στις διεθνείς μεταφορές προσώπων και το διασυννοριακό τουρισμό, το αυξημένο κόστος μεταφορών λόγω των αυστηρότερων προδιαγραφών και ελέγχων τήρησης των νέων κανόνων υγιεινής, και τη μείωση των δραστηριοτήτων των διεθνών αλυσίδων παραγωγής.

Οι βραχυχρόνιες προοπτικές της παγκόσμιας οικονομίας και ο ρόλος της οικονομικής πολιτικής

Σε γενικές γραμμές, οι προοπτικές της παγκόσμιας οικονομίας κατά τους επόμενους μήνες είναι συνάρ-

τηση: (α) της έντασης και της διάρκειας ενδεχόμενων εξάρσεων της νόσου, (β) των αυξομειώσεων της εμπιστοσύνης του κοινού στα μέτρα που υιοθετούν οι κυβερνήσεις για τον περιορισμό εξάπλωσής της, (γ) του χρονικού διαστήματος που θα μεσολαβήσει έως την ανακάλυψη μιας αποτελεσματικής θεραπείας ή ενός εμβολίου, και (δ) του βαθμού αποτελεσματικότητας των μέτρων δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής. Κάτω λοιπόν από ένα μετριοπαθές σενάριο που θέλει τη σταδιακή υποχώρηση της πανδημίας και την ευρεία διαθεσιμότητα ενός αποτελεσματικού εμβολίου μέσα στους επόμενους μήνες, εκτιμάται ότι το 2021 το παγκόσμιο ΑΕΠ θα αυξηθεί από 4,2 έως 5,4 ποσοστιαίες μονάδες (βλ Πίνακα 1.7.1) Η επαλήθευση αυτής της πρόβλεψης προϋποθέτει, μεταξύ άλλων, ότι οι εθνικές οικονομικές πολιτικές θα διατηρήσουν τον ενισχυτικό ρόλο που έχουν υιοθετήσει τους τελευταίους μήνες. Συγκεκριμένα, τα δημοσιονομικά και νομισματικά μέτρα στήριξης των εθνικών οικονομιών, καθώς και άλλα μέτρα που έχουν να κάνουν με τη ενίσχυση των εισοδημάτων των νοικοκυριών ή της απασχόλησης, είναι απαραίτητο να παραμείνουν σε ισχύ για όσο οι οικονομίες παραμένουν ευάλωτες έναντι της πανδημίας. Παράλληλα, είναι σημαντικό να ενισχυθεί η συνεργασία των χωρών σε επίπεδο οικονομικής πολιτικής καθώς και η διατήρηση των ανοικτών συνόρων για την ενίσχυση του διεθνούς εμπορίου. Όσον αφορά την οικονομική συνεργασία σε διεθνές επίπεδο, ιδιαίτερη έμφαση απαιτείται να δοθεί στην παραγωγή και διάθεση ιατροφαρμακευτικού υλικού, ώστε να εξασφαλιστεί η επαρκής τροφοδότηση όσων κρατών αδυνατούν να καλύψουν τις αντίστοιχες ανάγκες τους. Τέλος, μείζονος σημασίας θέμα, και άρα πολιτική προτεραιότητα, αποτελεί η περαιτέρω ενίσχυση των εθνικών συστημάτων υγείας.

1.7.2. Ενδεχόμενες οικονομικές επιδράσεις της πανδημίας στη μεσοπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη περίοδο

Από το 1870 μέχρι τις μέρες μας, έχουν καταγραφεί 14 παγκόσμιες οικονομικές υφέσεις: 1876, 1885, 1893, 1908, 1914, 1917-21, 1930-32, 1938, 1945-46, 1975, 1982, 1991, 2009 και 2020 (World Bank, 2020). Η ιστορική αυτή μαρτυρία υποδηλώνει δύο στοιχεία: Πρώτον, η εκδήλωση οικονομικών κρίσεων παγκόσμιας κλίμακας χαρακτηρίζεται από μια περιοδικότητα –μια κρίση ανά δεκαετία¹. Δεύτερον, κάθε οικονομική κρίση έχει μια αρχή και ένα τέλος. Αν τώρα συνδυάσει κανείς την εντυπωσιακή πορεία του παγκόσμιου

1. Εξάιρεση αποτελούν οι δεκαετίες της περιόδου 1950-1970.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.7.3 Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές του ΑΕΠ κατά τη διάρκεια παγκόσμιων οικονομικών υφέσεων (1975-2020)

	1975	1982	1991	2009	2020
Παγκόσμια οικονομία	1,1	0,4	1,3	-1,8	-5,2
Προηγμένες οικονομίες	0,2	0,3	1,3	-3,4	-7
Αναπτυσσόμενες οικονομίες	4,2	0,9	1,5	1,8	-2,5

Πηγή: World Bank, *Global Economic Prospects*, June 2020.

κατά κεφαλήν ΑΕΠ κατά τα τελευταία 150 έτη με την εκδήλωση οικονομικών κρίσεων, θα καταλήξει σε ένα τρίτο ενδιαφέρον στοιχείο: Η εκδήλωση οικονομικών κρίσεων παγκόσμιας κλίμακας φρενάρει, περιορίζει αλλά δεν ανατρέπει τη μακροχρόνια ανοδική πορεία του παγκόσμιου κατά κεφαλήν ΑΕΠ.

Η ένταξη της παρούσας ύφεσης στο παραπάνω ιστορικό πλαίσιο λειτουργεί ανακουφιστικά. Το ίδιο ανακουφιστικά λειτουργούν και οι εκτιμήσεις των διεθνών οργανισμών που κάνουν λόγο για δυναμική επάνοδο της παγκόσμιας οικονομίας σε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης από το 2021 (βλ. Πίνακα 1.7.1). Παρ' όλα αυτά, δεν είναι λίγοι αυτοί που συνεχίζουν να εκφράζουν ανησυχίες όσον αφορά τις ενδεχόμενες επιπτώσεις της σημερινής ύφεσης στις μεσοπρόθεσμες ή ακόμα και στις μακροπρόθεσμες αναπτυξιακές προοπτικές της παγκόσμιας οικονομίας. Σύμφωνα με τους αναλυτές της Παγκόσμιας Τράπεζας, τις ανησυχίες αυτές εγείρουν τα ειδοποιά χαρακτηριστικά της παρούσας κρίσης. Το πρώτο από αυτά τα χαρακτηριστικά έχει να κάνει με το απόλυτο μέγεθος της συρρίκνωσης του Παγκόσμιου ΑΕΠ. Πράγματι, σε σύγκριση με τις παγκόσμιες κρίσεις από το 1975 και έπειτα, η σημερινή κρίση έχει προκαλέσει τις μεγαλύτερες απώλειες (βλ. Πίνακα 1.7.3). Δεύτερον, η παρούσα κρίση εμφανίζει τον μεγαλύτερο συγχρονισμό που έχει παρατηρηθεί ποτέ, καθώς πάνω από το 90% των εθνικών οικονομιών θα καταγράψει αρνητικές μεταβολές του ΑΕΠ μέσα στο ίδιο έτος. Τρίτον, είναι η μοναδική οικονομική ύφεση που προκλήθηκε από μια κρίση της δημόσιας υγείας. Τέταρτον, η δεκαετία που προηγείται της εκδήλωσης της πανδημίας χαρακτηρίζεται από μια γενικευμένη επιβράδυνση του ρυθμού αύξησης της παραγωγικότητας (World Bank, 2020).

Αυτό λοιπόν που εντείνει περισσότερο τις ανησυχίες πολλών αναλυτών σχετίζεται με το ενδεχόμενο μιας περαιτέρω επιβράδυνσης του ρυθμού αύξησης της παραγωγικότητας. Ειδικότερα, εκφράζονται φόβοι ότι

η μείωση των επενδύσεων λόγω αβεβαιότητας, ο χαμηλότερος ρυθμός συσσώρευσης ανθρώπινου κεφαλαίου λόγω της αυξημένης ανεργίας και της απώλειας ωρών διδασκαλίας σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης και η περιορισμένη διάχυση της τεχνολογίας από χώρα σε χώρα εξαιτίας της μη εύρυθμης λειτουργίας των διεθνών αλυσίδων παραγωγής θα έχουν επιπτώσεις με μεγάλο χρονικό ορίζοντα. Ανάλογες επιπτώσεις μπορεί να επιφέρει και η περιορισμένη κινητικότητα της εργασίας από κλάδους χαμηλής σε κλάδους υψηλής παραγωγικότητας. Εν κατακλείδι, ο ιδιαίτερος χαρακτήρας της παρούσας κρίσης δείχνει να εγκυμονεί κινδύνους για όλους εκείνους τους παράγοντες που θεωρούνται κλειδιά στην αύξηση της παραγωγικότητας, απειλώντας εντέλει τις αναπτυξιακές προοπτικές της παγκόσμιας οικονομίας σε ένα ευρύ χρονικό ορίζοντα (Alistair, 2020).

Όμως οι αναπτυξιακές προοπτικές των οικονομιών δεν εξαρτώνται αποκλειστικά από την πορεία των οικονομικών μεταβλητών. Το οικονομικό γίνεσθαι δεν εξελίσσεται αυτόνομα από το κοινωνικό. Αντίθετα, οικονομικό και κοινωνικό γίνεσθαι συμπλέκονται και συμπορεύονται εναλλάσσοντας ρόλους μεταξύ αιτίας και αιτιατού. Υπό αυτή την έννοια είναι δύσκολο να πιστέψει κανείς ότι η πορεία της παγκόσμιας οικονομίας θα μείνει ανεπηρέαστη από τις κοινωνικές εξελίξεις που έχει προκαλέσει η πανδημία.

Μέχρι αυτή τη στιγμή, οι κοινωνικές αποστάσεις που τηρούνται, όσο επιβεβλημένες και αν είναι, φαίνεται να έχουν επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό τον χαρακτήρα των ανθρώπινων σχέσεων. Η αποφυγή της φυσικής επαφής, από τον εναγκαλισμό και τους ασπασμούς μέχρι την τυπική χειραψία, ενσυνείδητα ή υποσυνείδητα, 'παγώνει' τις ανθρώπινες σχέσεις, δημιουργεί ένα έλλειμμα εμπιστοσύνης και απομακρύνει ψυχικά και (δια)νοητικά τους ανθρώπους. Επιπλέον, σαν να μην έφταναν τα όσα χωρίζουν τα μέλη κάθε ανθρώπινης κοινωνίας (πολιτικές, ιδεολογικές, κοινωνικές

και οικονομικές διαφορές), προστέθηκε μια ακόμη αφορμή λογοτριβής και αντιπαράθεσης. Μια λογοτριβή που ξεκινά από την οντολογία και τη μεταφυσική (Υπάρχει όντως ο συγκεκριμένος ιός ή όχι; Αν ναι, πώς προέκυψε;), προχωρά στην ηθική (Παραβιάζουν ή όχι τις ατομικές ελευθερίες τα μέτρα περιορισμού εξάπλωσης του ιού;) και καταλήγει στην πρακτική της καθημερινότητας (Μήπως να περιορίσω την κατανάλωση κάποιων αγαθών και υπηρεσιών γιατί δεν ξέρω αν κατά την παραγωγή τους έχουν τηρηθεί οι νέοι κανόνες υγιεινής;).

Το κλείσιμο του πολυδιάστατου ελλείμματος εμπιστοσύνης που προκάλεσε η πανδημία συνιστά, ενδεχομένως, μια από τις μεγαλύτερες και δυσκολότερες

προκλήσεις που αντιμετωπίζει σήμερα η παγκόσμια κοινότητα.

Βιβλιογραφία

Alistair Dieppe (2020), *Global Productivity: Trends, Drivers and Policies*, Advance Edition, Washington, DC: World Bank.

International Monetary Fund (2020), *World Economic Outlook Update*, IMF, Washington, DC.

OECD (2020), *OECD Economic Outlook, Interim Report*, September 2020, OECD Publishing, Paris.

United Nations (2020), *World Economic Situation and Prospects as of mid-2020*, United Nations, New York.

World Bank (2020), *Global Economic Prospects*, June 2020, Washington, DC: World Bank.